

Causa sui

PETRI CSATHÓ FERENC 111 VERSÉRŐL

János Apokalipszisében feltűnik egy mágikus szám: 666. Senki sem tudja pontosan, mit jelent. Csak annyi sejtethető, hogy valami nem szolid, kegyetlenül titokzatos, már-már megfejthetetlen, a létet átható varázslat rejlik a háromjegyű számban. Szimmetria, körforgás, tükör. Ahogy a jelzett szám töredék részeiben is, melyek ugyanolyan megfoghatatlanok és titokzatosak. Például egyhatoda, a 111, melyet a szegedi illetékességű Petri Csathó Ferenc – a „vers” szóval megtoldva – könyve címéül választott.

Nehéz elképzelni olyan verseskötetet, melynek – mondjuk – 100 vers volna a címe. A 100 túl kerek, befejezett, túl „sima”, tökéletes. A 111-ben benne foglaltatik a teremtés sebzettsége, töredékessége, fenyegetettsége és – folyamatossága. Az a sajnálatosan felemelő tény, hogy minden megfejtés, képlet, megoldás és érvényes sugallat újabb kérdéseket vet föl. Valamit lezár és kinyit. Felépít és összetör. Mert a teremtés folytatódó mű, melyet senki sem minősíthet végleg befejezetteknek. A vakbuzgó hívek – vallásban, bölcséletben, politikában – általában és konzekvensen abban tévednek, hogy az általuk kanonizált tant késznek és tökéletesnek látják, holott nemcsak terjeszteniük, hanem – és főképp – továbbgondolniuk, továbbépíteniük kellene a teremtés művét ahhoz, hogy az hiteles legyen. Mert ha csak felmondják, ismétlik a már elhangzottakat, valójában intellektuális árnyékbokszolást folytatnak, és ezáltal maguk is tétova árnyékká fakulnak. Tudnivaló, hogy a perzsa szónegyszöveők szándékosan ejtenek hibát remekeikben, mondván, hogy tökéleteset és befejezettet csak az Isten alkothat. Ilyesféle értelme lehet a 111-nek: jelzi a teremtés sérülékenységét és folyamatosságát.

Petri Csathó Ferenc harminc éve költő. Ez az első verseskönyve. Publikált lapokban és antológiákban, de könyvére három évtizedig várt. Három évtizedig érlelte

111 versét. A többi 555-öt elejtette. Kidobta? Elveszítette? Feledésre méltónak ítélte? Mindegy. Akik ismerik, tudják, hogy szent ember. Tudják, hogy elképesztően link fráter. Ha azt mondja: holnap este ötkor ott leszek, nem tudható, hol lesz holnap este ötkor, de *ott* biztosan nem. Mert retteg minden figyelmes szempártól. Sejtethetően gyerekkori, ebespusztai emlékei következtében, hisz kitelepítettként állati körülmények között élt. Más gyerek játszott, fagylatot evett, örült a madaraknak, víznek, nap-sugárnak Petri Csathó hétévesen az őrsparancsnok rikácsolását hallgatta egy lakhelyeül kijelölt istállóban. Ahogy az *Ebespusztában* írja: „azon a nyáron nem is ábrándoztam / ábrándozott a Hortobágy helyettem / szülőházam kiegészített fű fölött / lebegett mindig délidőben / nem volt játékom könnyeim se voltak / kucorogtam az istálló mögötti buckán / nem féltém már az istentől se féltém / bakancsszögcsillagok mögött bár / láttam hagymázosan mosolygott / hétéves voltam lassan negyven éve / őrzöm magamban istent és a délibábot / és hallom ahogy valaki füttyöl / az elnémult rigók helyett füttyöl az őrsparancsnok / miközben elperreg fölöttünk / az úr ezerkilencszázötvenkettedik / évének úrsivár nyara”. Higgyük el a költőnek, hogy nem félt. Ám a benső szorongás, a maga – és családja – kóborkutya-sorsának gyermeki felismerése mégis átjárta. Nem lehetett másképp. És eme beidegződés akaratlanul is tovább élt, tovább él benne. Sorsává lett az önpusztításig. Bármibe fogott későbbi élete során – volt ígéretes tehetségű atléta, futballista, hírlapíró – mire a képességeit teljesen kibontakoztathatta volna, meghátrált, rákmenetre kapcsolt. A félkész művet összetörte és valami másba fogott. Mindig valami másba menekült. Éreznie kellett – talán egyelőre nem tudnia, csak éreznie –, hogy ő *csak* költő. A *csak* itt nem dehonesztáló szándékkal íródott le. Sőt. Az elhivatottságot kívánja jelezni. Azt, hogy Petri Csathó bármibe fogott is, minden csak pótcselekvés lehetett, és kijelölt sorsától nem menekülhetett. Annak dacára, hogy a Múza elől is folyamatosan megpróbált elbújni. A verseit a maga szándékai ellenére írta és írja. A versei – hiába is rejtőzött el előlük – rátaláltak.

Könnyű a léhának, aki minden vélt vagy valódi sugallatot elfogad. Elébe megy a Múzsának. A Múza azzal nem törődik. Elkezdni unni. És igyekszik megkeresni azt, aki retteg tőle. Aki bújócskázik vele. Mert a Múza is hiú, olyan, mint a szerelmes természetű széplány, aki előbb-utóbb kikoszarazza azt, aki folyamatosan és ájultan hever előtte a porban. Az imponál neki, aki ellenáll. Aki legyint rá, és csak a szeme sarkából figyeli. Aki az ajándékát – megjelenését és ritka szavait – kételkedve és hitetlenkedve fogadja. Aki ezerféle pótcselekvésbe menekül, csak hogy ne kelljen a sugallatnak engedelmessé válnia. Leissza magát, szerelmekbe szökik, emberi kapcsolatait összetöri, a maga sorsát megnyomorítja, magamagát ítéli magányra és pojáca-gyötrelmre. Örökös száműzetésre. Valahogy úgy, mintha örökösen folytatódna az a gyerekkori száműzetés, amelyre az ÁVH ítélte a családjával együtt: Petri Csathó tudja ugyanis, hogy a Múza szent, de – valljuk be – egy ávéhás keretlegény (pontosabban szólva: keretleány) kegyetlensége sem idegen tőle. Aki egy táncosn libbenő és magát örökké felkínáló szépasszonynak képzelet, alaposan téved. Lehet szép is, csábító is, lehet: mint egy húszmillió éves csiga lenyomata a kőben, vagy egy zöld legyek szállta ürülékkupac az erdei ösvényen. Amikor tévésztárként mosolyog, pacsulizza magát és kedveskedik a versfaragónak, biztos, hogy valami sandaságon töri a fejét, és a jámbor poéta nem lehet eléggé gyanakvó. (Persze a pacsuli-múza is sűghat igaz művet, de akkor tudni kell róla, hogy pacsulis, és nem szabad összetéveszteni Árpádházi Szent Erzsébettel...)

Petri Csathó Ferenc azért lehet egyszerre szent ember és link alak, mert a verseivel sosem törődött, és – soha semmi mással nem törődött, csak a verseivel. Elrejtette

a fiókjába és érlelte, csiszolta őket. Némelyiket addig csiszolta, amíg az elfogyott, porrá lett. Nyersen kapta őket, ahogy szabálytalan és otromba minden drágakő, amikor a földből előkerül. Csiszolni kell. A hibás és sérülékeny összetörök közben és elporlik. De ami megmarad a csiszolás után, az igazi kincs. Az a vers. Az ilyeneket pedig Petri Csathó eldugta egy még mélyebb fiókba. Mintha nem akarná elhinni, hogy kész és valódi. Ilia Mihály, egy egész nemzedék halk szavú és figyelmes tekintetű atyamestere, olykor megállította az utcán és verseket kért tőle a Tiszatájba. Petri Csathó megígérte, hogy viszi a verseket, és persze nem vitte. Hetekig bujkált Ilia elől, aki türelmes volt és kitartó. Néha felment a költő lakására és – távollétében, szülői engedéllyel – átkutatta a zúrzavaros fiókjait. Amit talált, elvitte és közölte. Petri Csathó kényszeredetten vi-gyorgott, mint egy csínyen rajtakapott gyerek. És – még óvatosabb lett. Tudta, hogy félkész dolgokat nem rejtegethet a fiókjában, mert azt Ilia esetleg megszereti és közli a Tiszatájban. Ezután (lényegében persze eddig is) fejben dolgozott. Nem merte papírra vetni, csak azt, ami készen van.

„Itt maradni. / Leülni Juhász Gyula asztalához. / Sójajok hídja alatt / ugyan-
 abban a harangszóban; / levelet írni Nakonxipánba / ugyanazon a kórházi ágyon; / itt
 maradni; / őrizni Dózsa fejét; / Annával, / aki nincsen többé.” – írja a Novák István-
 nak ajánlott *Itt maradni* című darabjában. Egész élete, sorsa, költői pályája mottója
 e vers. Jelzi, hogy e poézis – a nietzsche-i meghatározás szerint: dionyzoszi poézis – re-
 dukatív, analitikus, befelé mélyülő természetű. A külső tere kopár és szegényes, csak
 befelé tárul végtelenné. A külső tere épp ellenkezője a Blaise Cendrars által megzengett
 glóbusznak, hisz annak csak egy parányi töredéke: néhány utca, facsoport, folyóparti
 lépcső, kert, tűzfal. Hasonlatosan mondjuk a Mátyás Iván szerette Józsefvároshoz – az
 író számára minden, ami e városnegyed határán kívül esik, idegen világ, külföld, hold-
 beli táj –, vagy talán még pontosabb az összevetés Nagy Balogh Jánossal, az invenció-
 zus festővel, aki a maga néhány lépésnyi világvégi környezetéből teremtett kozmoszt.

Ahhoz pedig, hogy egy ilyen szűk, körülhatárolt, a nagyobb léptékű térképeken
 szinte jelölhetetlen tere varázslatosan hiteles legyen, minden motívumát mágikus fény-
 nyell kell átvilágítani. Egy lépcsőfordulót, fát-bokrot. Egy sárga sálat. Egy otromba bő-
 röndöt. Egy faliórát, nagylavórt, zöld kabátot. Egy járdán kallódó újságpapírt és vas-
 hordót. Egy fehér inget vagy épp egy sánta kiscsibét. E mágikus limlomokkal és véletlen
 mozdulatokkal benépesített térben mindennek jelentősége van, és – semmire sincsen
 magyarázat. Teljesen mindegy, hogy egy tér tágas-e vagy – esetünkben – egyetlen
 pillantással áttekinthető, hisz a véges tér részesedik a teljes tér tulajdonságaiból, minden
 kallódó motívuma az egész sugallatával terhes és annak természetével rokon. „A végte-
 len számú dimenziójú / tér is (bár képzelt tér csak:) / kaloda, / a lét nem érthető, / mert
 önmaga oka, / a csillagász őseleve / emészthetetlen kotyvalék, / a teremtés mítoszai /
 guruló vaskarikák fából // anyagból vagyunk és halálból / az isten nem hagyott reánk
 tudást” – írja a *Causa sui*-ban. Honny ettől a bűvös kifejezéstől nem leszünk okosabbak?
 Valóban nem, de hát épp ezt mondja a vers. *Okosnak* lenni – a szó modern értelmében
 – nem a költő dolga, hanem a bankhivatalnoké meg a vizsgálóbíróé. Az okosság *na-
 gyon is* ifjú és megbízhatatlan érzékelési módja az embernek, s aki vakon rábízta magát,
 könnyen pórul jár...

És a jelzett, fájdalmasan fragmentális térben, melyet a költő bebarangol – e *baran-
 golás*, épp a terület szűkösége miatt analitikus természetű, ezerszer fürkészi közben az
 elszánt utazó ugyanazt a motívumot, arcot, sorsot –, nos, e választott világtöredék fur-
 csa, nehezen megfogható, talányos lényekkel népesül be. E lények egyszerre bábszerűek

és elevenek. Egyszerre szálnalmasak és szeretetreméltók. „Én hallgattam, a csontom összetörték / Rólad, azt hiszik, mindent tudnak / Neki az éberség a hivatása // Mi azt hisszük, vagyunk az Isten mása / Ti láncrafűzve indultatok útnak / Ők halhatatlanok, akár a kerti törpék” – írja a *Paradigmában*. Furcsa és tragikus farsangi játék e virtuóz hatsoros – halmozottan ölelkező rímei bravúrosak, ahogy Petri Csathó verselése általában bravúros, bár rejtetten, sose hivalkodóan –, ám bravúr ide, virtuozitás oda, az aforisztikus hatsoros nem a zengésével, hanem a talányos pontosságával ragadja meg az olvasót. A benne megfogalmazott szemérmes, mégis találó ítélettel. Meghökkenítő, tragikomikus grammatikájával és képalkotásával. Az én-te-ő-ben megfogalmazott – és végeletekig karikírozott – azonossággal és különbséggel, melyben a balek rab és a rabtartó világosan elváló szerepet játszik, s melyben a sorsuk mégis egymás függvénye és visszfénye. Hisz a lét *paradigmájában* végül is választás és egyéni döntés dolga, ki hova áll. Ki lesz a látszatok balekja, és ki lesz – e vénülő planetán, a fauszti, guttenbergi, einsteini kultúra végnapjain – az apokalipszis krónikása: „A legidősebb Szokrátesz fiú / záróráig a Napsugár nevű / biztróban álldigál / míg végül májbajos lesz / és sárga mint a kén / gyűrött zakó tucat rumospohár / úszkál a füstakváriumban / gazdája sorsa tengerfenekén / A másik a Tiszavirágbán / – biztosan ől a vodka is, / bár lassabban mint a cián; / a harmadik fiú élő halottak / között ír vers helyett / teszket a pszichiátrián / Maga előtt mindegyik a / saját halála árnyát görgeti, / síró gyereket, törött nőt, / és nincs erő, mi megállítsa őket – / a kurvaistenit neki”...

Petri Csathó Ferenc *111 verse* a mai magyar líra egyik csúcsteljesítménye. Függetlenül attól, hányan tudják ezt, hányan nem. Hányan ismerik a költőt és hányan fityülnék rá. Reklámozzák-e vagy rálegyintenek-e. A költő, aki a maga sorsát összetörte, aki évtizedekre vállalta a periféria-sorsot és a bohócszerepet, minden tettében kiszámíthatatlan volt, megfoghatatlanul kerge és következetlen, egyet – a költészetét – kivéve. Ebben nem ismert – és nem ismer – linkséget, félig rágott szót, félig érett dallamot és sejtelmet. Konzekvens volt a szinte még kamaszfejjel vázolt életprogramhoz, melyet a *Don Quijote lovagban* így fogalmazott meg: „Vagyok sovány és ázott / Dicső sorsomtól üzött // Igaz szót sose csűrő / Bádopáncélos csőrő // Csatában csurom vérben / Lovag szélmalomvárban // Szívemet sose rejtem / Tudom, röhögnek rajtam // Hírem megőrzi tenta / Gyí lovam, Rocinante!”...

Weöres Sándor írja a *Három veréb hat szemmel* antológiában – a múlt századforduló túlértékelt, mára komikussá fakult nótafaít elparentálva: „Atyámfiái, vigyázzunk, hogy a művészet érték-rendjét föl ne borítsuk... ne a divathoz alkalmazkodó sematikusokat emeljük ki, hanem az eredetieket. A bugris műveletlenséget ne nézzük zsenialitásnak.” Weöres mondatai arra utalnak – világosan célozva napjainkra is –, hogy talán nem is a költészet került égtájunkon igazán válságba, inkább az irodalmi ítéskedés, mely sokszor képtelen különválasztani az ocsút a tiszta búzától...

Atyámfiái, olvassátok szeretettel és vegyétek komolyan ezt a rejtőzködő, sebzett sorsú és sebhelyes arcú poétát, Szokrátesz gyermekét, Petri Csathó Ferencet. Nem neki tesztek ezzel szívességet, hanem magatoknak. (*Délmagyarország Könyv- és Lapkiadó Kft., 1995.*)

Szegesi Anikó